

УДК [159.9 316.6 316.4](#)

DOI: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi46\(49\).167](https://doi.org/10.33120/ssj.vi46(49).167)

Довгань Наталія Олександрівна

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії психології політико-правових відносин,
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0001-6150-5211

1511ndovgan@gmail.com

СОЦІОКУЛЬТУРНА ВЗАЄМОДІЯ ПОКОЛІНЬ: ДОСЛІДНИЦЬКІ РЕСУРСИ ДИСКУРС-АНАЛІЗУ

Як один з елементів комплексного соціокультурного дослідження використано критичний дискурс-аналіз (КДА), оскільки визначення специфічних факторів, що опосередковують взаємодію на рівні поколінних мереж, вимагає детального вивчення соціуму і культури часопростору. Описано побудову процедури реалізації КДА на основі розроблених E. G. Guba, Y. S. Lincoln, J. A. Maxwell концепцій якості досліджень і тривимірної моделі N. Fairclough. Для досягнення цілісності інтерпретації даних запропоновано покрокову процедуру КДА: (1) формування кейсів проблемних сфер, що виникають у процесі взаємодії поколінь; (2) визначення в кейсах дискурсивних особливостей модальностей і модусів поколінь; (3) здійснення порівняльного аналізу та узагальнення цих кейсів. Описано алгоритм конкретизації сфер-кейсів першого кроку КДА, необхідного для подальшого опрацювання дискурсивних матеріалів. Обґрунтовано як доречний засіб опрацювання кейсів за допомогою системи лінгвістичного та інтертекстуального аналізу N. Fairclough на другому кроці. Для виокремлення утворених поколіннями смислів лінгвістичну форму КДА доповнено соціолінгвістичним ресурсом – аналізом продуктів текст/контекстуальних зв'язків. За маркери дискурсивної мобільності (відмінностей у часі і просторі) у поколінних взаємодіях взято мовні індекси та порядки індексацій. Визначено, що артикуляція модальностей і модусів поколінь сприяє означенню соціально-психологічних особливостей перебігу взаємодій. Як третій крок КДА запропоновано конструювання особливостей взаємодії поколінь за допомогою порівняння дискурсивних шаблонів. Означено умови узагальнення отриманих даних: 1) використання перехресного підтвердження даних “альтернативними джерелами”; 2) визначення міри частотності виокремлених дискурсивних конструкцій; 3) конкретизація тематичної специфіки їх контекстуального використання. Зроблено висновок, що опис процедури КДА сприяв оптимізації методології аналізу соціокультурного стилю життєдіяльності, що не обмежується лише часовим відрізком життєдіяльності конкретного покоління.

Ключові слова: критичний дискурс-аналіз; культурний аспект; лінгвістичний аналіз; інтертекстуальний аналіз; модальності; модуси; мовні індекси; порядки індексацій.

SOCIOCULTURAL INTERACTIONS OF GENERATIONS: RESEARCH RESOURCES OF THE DISCOURSE ANALYSIS

Nataliia O. Dovhan

Ph.D. in Psychology, Senior Research Associate,
Laboratory of the Psychology of Political-Legal Relations,
Institute for Social and Political Psychology, NAES of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-6150-5211

1511ndovgan@gmail.com

It is proposed to use critical discourse analysis (CDA) as an element of the comprehensive social-cultural study to determine the specific factors mediating interactions at the level of generation networks for the detailed temporal-space study of society and culture. It is developed the CDA procedure based on research quality concepts proposed by E. G. Guba, Y. S. Lincoln, and J. A. Maxwell, and N. Fairclough's three-dimensional model. In order to achieve the integral data interpretation, a step-by-step CDA procedure is proposed: (1) determination of problem cases appearing in the interactions of generations; (2) revealing of discursive features of generations' modalities and modes within the examined cases; (3) comparative analysis and generalization of the case data. It is described the algorithm of specifying the cases at the CDA first step for further data processing of discursive materials. At the second step, we used N. Fairclough's linguistic and inter-textual analysis as an appropriate case study tool. To highlight the meanings created by generations, the CDA linguistic form was supplemented by sociolinguistic resources – text / contextual analysis was done. Linguistic indices and indexation orders were used as the markers of discursive mobility (time-space changes). It is defined that articulation of modalities and modes of generations helps to determine the socio-psychological features of their interactions. CDA's third step was to determine the characteristics of generational interactions by comparing discursive patterns. The conditions of generalization of the received data are defined: 1) data cross-validation with "alternative sources"; 2) frequency measures of determining discursive constructs; 3) concretization of thematic specifics of their contextual use. It is concluded that the described CDA procedure optimized the methodology for the analysis of socio-cultural lifestyle, which is not limited to the time period of life of a particular generation.

Keywords: critical discourse analysis; cultural aspect; linguistic analysis; inter-textual analysis; modality; modes; language indexes; indexing order.

Постановка проблеми. Визначальними параметрами соціокультурної взаємодії поколінь як галузі знань, що вивчає закономірності взаємної обумовленості і зв'язків поколінних мереж у соціально-психологічному просторі, є інституційний, позиційний, культурний аспекти реальності. Оскільки пошук специфічних факторів, що опосередковують взаємодію, з одного боку, – це апеляція перш за все до свідомості акторів щодо співвідношення сучасного і "минулого-недієвого" в соціальному житті, а з другого боку – це вирішення питань співіснування і взаємовпливів поколінь у просторі варіативних соціокультурних (СК) порядків, практик, артефактів, то в побудові композиції комплексного аналізу увагу було приділено інтроспекціям поколінних акторів. Такий фокус дослідження пояснювався ще й тим, що трактування змісту СК-параметрів, зрозуміле на рівні окремих індивідів, на рівні взаємодій поколінних мереж викликало певні труднощі, вимагало більш детального аналізу соціуму і культури часопростору (Тэшфел, 1984). Тому для вирішення емпіричних завдань було визнано за доцільне здійснити текст/контекстуальний аналіз контексту (особливостей взаємовпливів соціально-історичних змін) і культурних текстів (порядків, практик, артефактів життя поколінь) за допомогою комплексу методів якісного аналізу даних (ЯАД) і, безпосередньо, дослідження культурного аспекту реальності поколінь – шляхом критичного дискурс-аналізу (КДА).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конструювання процедури КДА соціокультурної взаємодії поколінь здійснювалося на основі запропонованих E. G. Guba, Y. S. Lincoln (1994), J. A. Maxwell (2012) концепцій якості досліджень, за якими *триангуляція* даних, що передбачає звернення до різних джерел і методів збирання матеріалів, була способом досягнення валідності дослідження, важливим прагматичним інструментом забезпечення якості і вибудовування об'єктивної реальності (Erzberger, & Prein, 1997). Звернення до цієї форми аналізу якісних даних дало змогу відокремити конструкцію поколінної реальності від суб'єктивних поглядів свідомості окремих особистостей (Denzin, & Lincoln, 2011), сприяло отриманню різнопланових матеріалів, проведенню їх порівняльного аналізу (Flick, 2007; Хорошилов, 2012). Використана методична триангуляція як комплексна стратегія ЯАД стала засобом подолання дискретного характеру цих методологічних складових: методу матриць (Ядов, 1991; Miles, & Huberman, 1986), обґрунтованої теорії

(Strauss, & Corbin; 2001; Charmaz, 2006) і дискурс-аналізу (Flick, 2007; Camic et. al, 2003; Wetherell, & Potter, 2015; Йоргенсен, & Филлипс, 2008).

Мета статті – описати процедуру реалізації критичного дискурс-аналізу утворених поколіннями соціокультурних конструкцій, що стають поворотними в реалізації взаємодій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж приступити до опису процедури методу КДА культурних взаємозв'язків і взаємовпливів поколінь, потрібно зупинитися на вибіркових фокусах дослідження взаємодії, що дадуть змогу говорити про СК-процеси, їхній перебіг та історичну трансформацію. Так, на підставі того, що дискурс-аналіз було використано, по-перше, як метод виокремлення голосів поколінних мереж, які здійснюють СК-обміни; по-друге, як метод, що висвітлює особливості конструювання культурних аспектів різних поколінь, стало можливим зосередити увагу на вивченні поколінних культурних практик, а саме способів комунікації та обміну досвідом, формування і прояву (суб)культур – особливостей СК-взаємодій суспільства, що змінюється. Тобто КДА “голосів” поколінь обрано як метод, що дасть змогу сформулювати судження щодо взаємопов'язаних мереж, таких варіативних за інтерпретацією смислів і СК-правил життєдіяльності. Процедура виокремлення порядків дискурсів поколінь була спрямована на означення СК-перетинів (форм, видів зв'язків, правил і стилів) у взаємодіях в умовно структурованій соціальній системі (Wodak, & Meyer, 2001).

Розробляючи аналітичну основу КДА, ми вважали за потрібне дотримуватися принципів системної валідності розуміння (understanding) процесів взаємодії поколінь (Maxwell, 1992). Тому поступове вибудовування цілісної інтерпретації культурного аспекту взаємодій КДА відбувалося покроково (рис.):

1. Формування кейсів проблемних сфер, що виникають у процесі взаємодії поколінь.
2. Визначення в кейсах дискурсивних особливостей модальностей і модусів поколінь.
3. Здійснення порівняльного аналізу та узагальнення даних кейсів.

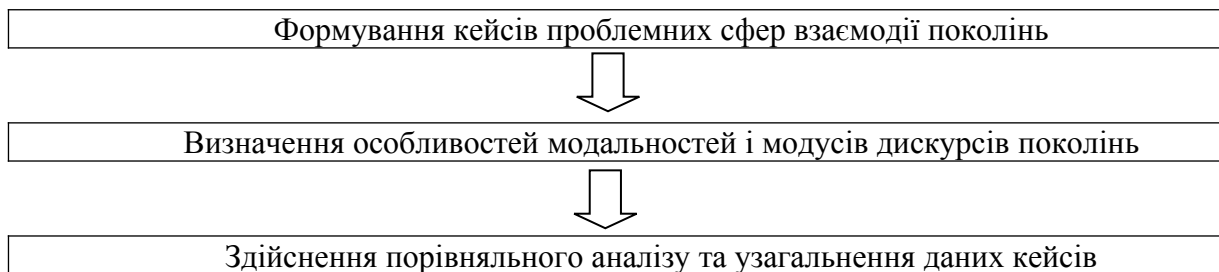

Рис. Модель процедури КДА

На *першому кроці* визначення проблем, з якими стикаються покоління в процесі взаємодії, відбувалось в інформаційному полі питань “Для кого, у яких випадках є проблемною взаємодія і які сфери відносин можуть бути ускладнені?”. З огляду на безперервну зміну ролей, акторів у психологічній, віковій, СК-площині постала необхідність виокремлення універсальних сфер, що залишаються значущими для людської життєдіяльності, але суттєво змінюються відповідно до історичного контексту. Адже часові відрізки домінантного становища поколінь не є тривалими, тож смисли, ідеї, світобачення, реалізовані в практиках, з часом, природно, стикаються з історичними вимогами оновлення. Відбувається так звана контекстуальна “перевірка” на конгруентність часу соціально-психологічних потенціалів поколінь. Для конкретизації сфер суперечностей, труднощів і, як наслідок, соціально-психологічних проблем шляхом брейнстормінгу було визначено сфери комунікації, обміну досвідом та утворених (суб)культур поколінь, актуальних з погляду історичного часу і простору. Зрозуміло, що перелік сфер-кейсів був набагато ширший, але для проведення КДА було обрано лише ті, що дістали схвалення у всіх учасників дослідження та були означені як такі, що вимагають уваги у взаємодіях акторів.

За умови, що діагностика проблематики взаємодій між поколіннями відбувалася в непрямий спосіб – шляхом навідних запитань, виокремлення на *другому кроці* модальностей (особливостей способів взаємодій) і модусів поколінь (засобів передавання утворених смислів) давало можливість артикулювати ті соціально-психологічні впливи, які “закріплювали” наявність особливостей і неминучість їхнього вияву у процесі взаємодії. Тому для конкретизації культурних практик як обов’язковий елемент КДА було визначено завдання розмежувати “голоси” поколінь (відповідних СК-стилів) та виокремити домінантні соціально-історичні тенденції, що опосередковують світобачення, а саме смисли модальностей і модуси поколінь.

Щоб досягти мети КДА, було використано систему лінгвістичного та інтертекстуального опрацювання обраних текстів (матеріалів інтерв’ю та наукових статей за тематикою кейсів) (Fairclough, 1995; Wodak, & Meyer, 2001; Blommaert, 2005). У результаті означені форми текстуального аналізу – “texture” of the text, що враховували соціальні і культурні особливості реальності та охоплювали супеечності, складнощі, умови виникнення СК-процесів, – завдяки комплексній інтерпретації контенту підвищували цінність методу КДА. Так, лінгвістична форма була спрямована на аналіз організації та структури текстів лінгвістичних систем, а інтертекстуальна форма охоплювала порядки – конфігурації традиційних текстуальних практик (жанри, дискурси, наративи і т. ін.), доступні в історичному часі поколінням, такі, що могли бути інтерпретовані як тексти конкретних соціальних обставин (Fairclough, 1995; Bakhtin, 1986).

Зокрема, інтертекстуальний аналіз передбачав, що тексти означаються як форми ресурсів, що надаються в рамках дискурсу і залежать від суспільства та історії. Це вимагало реалізації форми інтертекстуального аналізу шляхом опису, з одного боку, жанрів і типів дискурсу, з другого – використання дискурсу як соціального та історичного ресурсу, що утворюється шляхом “переоцінювання” (texts may “re-accentuate” genres) чи переплетення (be mixed in texts) текстуальних жанрів (Fairclough, 1995). Тобто КДА за стратегією N. Fairclough базувався на описах ідеалізованих фактичних текстів, що пройшли трансформацію в жанровому еквіваленті з монотекстуальності в стереотекстуальність і здійснили “входження” історії (суспільства) в текст і цього тексту – в історію: “the insertion of history (society) into a text and of this text into history” (Kristeva, 1980). Це, по-перше, дало змогу завдяки посередницькій позиції інтертекстуального аналізу запобігти розриву між текстом, утвореним поколіннями, і соціально-історичним контекстом. І, по-друге, у межах запропонованої системи аналізу жанрова гетерогенність текстів і лінгвістична неоднорідність не стали перешкодою для здійснення КДА, а, навпаки, розширили можливості виокремлення різноманітності поглядів профанного (що звучав голосами інтерв’ююваних) і професійного (текстів наукових робіт) дискурсів. Адже відповідно до трактування дискурсу як дискурсивної практики (Fairclough, 1992a; 1992b) інтертекстуальність разом з мовними актами та узгодженістю (intertextuality, speech acts, coherence) виконувала функцію доведення віддільності текстів від соціальних контекстів. Але слід зауважити, що в КДА обраних інтерв’ю та експертних статей було враховано функціонування в СК-просторі “проявленої інтертекстуальності”, що виокремлює презентації поколінних текстів “різних” часів («manifest intertextuality») і “конститутивної інтертекстуальності” («constitutive intertextuality»), яка виокремлює міждискурсивні поколінні впливи. Це стало підставою щоб говорити про ефекти взаємодії за культурними, ідеологічними правилами СК-стилів і підійти до артикуляції принципів встановлення домінування СК-тенденцій, продукованих поколіннями.

Важливо зазначити, що дискурсивна взаємодія поколінь, яка реалізується не тільки в інтертекстуальних, а й у лінгвістичних особливостях, проявляє гетерогенність і в інтерпретаціях акторами функціональності мовлення. Для реалізації лінгвістичної форми КДА було сформульовано основні парадигматичні принципи підходу. По-перше, мова текстів поколінь не вважалася нейтральною та універсальною, тобто всечасово функціональною і актуальною. Це означало, що нерівноцінний за смислами для акторів

різних часів дискурс заслуговує особливої уваги і підлягає оцінюванню. По-друге, соціально утворений, тобто контекстуалізований, дискурс не належить лише одному поколінню, а є продуктом міжпоколінним. По-третє, ідентифікація СК-стилю мовлення (у культурних, ідеологічних проявах) підтверджує зв'язки історичних соціальних процесів та історичних смислів дискурсу поколінь, що відтворюють соціальні системи історичного простору саме в мовних особливостях, притаманних гегемонії СК-стилю певного часу і простору.

Відповідно, для розуміння можливих форм “нерівності” дискурсів сформульовано завдання виокремлення сутності текстів певного СК-стилю за умови запобігання концентрації уваги на пошуках ізольованих мовних конструкцій, характерних для конкретного покоління. Тим самим було наголошено на важливості вивчення не тільки лінгвістичних особливостей текстів, а й значущих смислів, утворених поколіннями в соціолінгвістичних системах, тобто артикуляції продуктів текст/контекстуальних зв'язків, умовно прийнятих конвенційних норм, порядків, правил відносин – віддзеркалення оновлених смислів.

Ідея реалізації лінгвістичної форми КДА полягала в тому, щоб дискурсивні мовні відмінності представити в дослідженні як соціально сконструйовані особливості, які опосередковують історично дієві види зв'язків, комунікацій, способи обміну інформацією, а також означають соціальні позиції, статуси, ролі в суспільному житті. За маркери дискурсивної мобільності (відмінностей у часі і просторі) у поколінних взаємодіях було взято мовні індекси – залежні від історичного контексту смислові значення дій і висловлювань представників поколінь і порядки індексацій – СК-зміни в оформленні/використанні мовних ресурсів і СК-капіталу. Оскільки у взаємодіях мовні засоби і способи, дієві в певному часопросторі, можуть бути не функціональні в інших історичних координатах (за Jan Blommaert), дискурсивні голоси поколінь було означено як такі, що виконують функцію лінгвістичного інструментарію вибудовування порядків СК-індексації на підставі взаємовпливовості і взаємозалежності СК-стилів і маркерів дискурсивної мобільності (Blommaert, 2005).

Важливо наголосити, що лінгвістичну форму КДА було адаптовано в соціолінгвістичному ракурсі для підтвердження припущення, що перебіг СК-взаємодії поколінь відповідає історичному контексту існування (Fairclough, 1992a; 1992b). Для цього за матеріалами теоретичних і практичних розробок J. Blommaert (2005), M. Silverstein (2003), D. Nymes (1996) було побудовано схему узагальнення даних – двохаспектного аналізу поколінних дискурсів, використану на *третьому кроці КДА*: (1) на відповідність і (2) на ефективність мовного індексу покоління вимогам історичного контексту. Схема дала змогу співвіднести соціолінгвістичний феномен порядку індексацій з мовними поколінними індексами на основі розуміння текст/контекстуального ефекту поколінних дискурсів, тобто його стильової фонологічної мінливості. Обраний напрям аналізу обґрунтовувався ще й тим, що в теоретизації дискурсивної одиниці мовні індекси використовувалися як лінгвістичні ознаки історичних контекстів, а саме вибудовані поколіннями СК-смисли. При цьому соціолінгвістичні наголоси знаходили відображення в порядках індексацій як дискурсивних особливостей використання поколінних нематеріальних капіталів/ресурсів, адже припущення щодо конструювання дискурсу відповідно до СК-стилів формулювалося на підставі природності багатоголосного соціального мовлення, мінливості умов існування і відносності культурної стабільності. І тому, згідно з D. Nymes (1996), виокремлюючи мовні форми, функції, можна відтак вибудувати картину ідентичності представників поколінної мережі і водночас конкретизувати суттєві відмінності – не тільки дискурсивні, а й соціально дієві. Отож вивчення мобільності дискурсів у фокусі порядків мовних індексацій доводить доцільність зміщення уваги з “лінгвістичних” на “соціолінгвістичні” форми мовної нерівності, а саме СК-нерівності – нерівності, які дискурсивно розмежовують покоління. Тобто наявну систему соціальних субординацій, автентичних у мовному еквіваленті акторів, і можна, зрештою, тлумачити як результат їхньої контекстуальної (не)конгруентності.

Повертаючись до питання основних позицій *другого кроку* КДА, слід було б пояснити, чому увагу було сфокусовано саме на виокремленні модальностей поколінних взаємодій і модусів утворених смислів. Дослідницькі спроби пошуку критеріїв аналізу суджень, що дають змогу означити проявлені і потенційні дискурсивні особливості поколінь, наявні, можливі чи неконгруентні (нефункціональні) у певному часопросторі, довели необхідність аналізу складних категорій мови і мислення. Саме такими параметрами аналізу, застосованими для осмислення існування непередметного феномену, було означено поняття модальностей поколінних взаємодій і модусів, які стали лакмусом, що дав змогу артикулювати погляди щодо означення “себе” та “інших” у світі культурних, комунікативних, інформаційних взаємодій.

Передбачалося, що специфічне трактування модальних категорій спиратиметься на запропоновані М. Епштейном предикати “могти”, “бути” і “знати” – як з позитивним, так і з негативним (з часткою “не») значенням (Епштейн, 2001). Саме на цьому базувалося трактування модальності як особливості світобачення акторів, що опосередковують перебіг взаємодій, і модусів як сукупності соціальних практик, що уможлиблюють конструювання поколіннями СК-смислів. Виокремлення комунікативних, культурних, інформативних рухів, відповідних предикатам “могти”, “бути” і “знати”, сприяло узагальненню поколінних поглядів щодо текст/контекстуальної конгруентності: того, що є можливим, доречним, важливим у взаємодіях з позиції різних акторів. Пошук модальних категорій здійснювався з урахуванням варіативності вимірів СК-стилів, тобто робота спрямовувалася не на виокремлення пояснень, а саме на доведення зв’язку між вимогами історичної дійсності та особливостями перебігу взаємодії. Отже, психологію СК-взаємодії поколінь було представлено ще з одного боку: крізь призму модальних категорій, а модальні категорії – крізь призму СК-дійсності.

На *третьому кроці* процедури КДА конструювання картини культурного аспекту взаємодії поколінь здійснювалося за допомогою порівняння дискурсивних шаблонів – таких СК-конструкцій, що давали змогу виокремити характерні особливості культурних, комунікативних, інформаційних проявів поколінь у взаємодіях. Пошук було спрямовано на визначення того, як взаємодіють культурні конструкції різних поколінь і які вони виконують життєво важливі – актуальні в історичному контексті – функції. Адже представники поколінь конструюють свої картини світу, тому досягнення текст/контекстуальної конгруентності або її втрата знаходять своє відображення у дискурсах.

У порівняльному аналізі використовувалися виокремлені мовні конструкції як “стандартні” шаблони СК-позиціонування, що мали багаторазове повторення. Було враховано: 1) перехресні ефекти – підтвердження “іншими джерелами” наявності та оцінювання конкретизованих впливів (культурних, комунікативних, дієвих); 2) частотність конструкцій; 3) спеціалізованість контекстуального використання, адже контексти безперервно змінюються і, як наслідок, змінюється потенційність результативності використовуваних патернів. Означені умови здійснення процедури конструкційного узагальнення запобігали отриманню випадкових результатів і дали змогу зробити висновки щодо виокремлення поколінних акторів, їхніх характеристик та особливостей СК-взаємодій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Опис процедури реалізації критичного дискурс-аналізу підтвердив можливість використання запропонованого методу для виокремлення особливостей поколінних практик та аналізу сукупності тематично близьких текстів на макросоціальному рівні. Процедура опрацювання кейсів, побудованих на основі тривимірної моделі Н. Феркло, сприяла конкретизації (1) смислової відповідності текстів обраним фокусам проблем; (2) змістовності щодо усвідомленого оцінювання історичних особливостей взаємодії поколінь; (3) типовості проаналізованих “голосів” у профанному та експертному дискурсах. Слід зазначити, що запропоновані соціально-культурні інструменти вивчення поколінних дискурсів допоможуть отримати необхідні дані для побудови теорії, а аналіз релевантності міжпоколінних комунікативних, інформаційних, культурних процесів – розкрити їхній вплив на результативність взаємодії. Отже,

використання комплексного форматування дискурсивних конструкцій культурних, комунікативних, дієвих аспектів дає підстави для застосування аналізу СК-стилю життєдіяльності, не обмеженого лише терміном життєдіяльності конкретного покоління. Адже збережені і передані нащадкам знання, культурні настановлення, засоби комунікації продовжують функціонувати, якщо залишаються конгруентними історичному контексту, або змінюються зі зміною СК-стилів. Тому запропонована процедура КДА дасть змогу означити утворені поколіннями СК-конструкції, поворотні в реалізації СК-взаємодій.

Список використаних джерел

- Йоргенсен, М. В., & Филлипс, Л. Дж. (2008). *Дискурс-анализ. Теория и метод*. Москва: Гуманитарный Центр.
- Страусе, А., & Корбин, Дж. (2001). *Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники*. Москва: Едиториал УРСС.
- Тэшфел, А. (1984). Эксперименты в вакууме. В *Современная зарубежная социальная психология* (с. 229–243). Москва: Издательство Московского университета.
- Хорошилов, Д. А. (2012). *Критерии валидности качественного исследования в социальной психологии* (Дис. канд. психол. наук). Москва.
- Эпштейн, М. Н. (2001). *Философия возможного*. Санкт-Петербург: Алетейя.
- Ядов, В. А. (1991). Стратегии и методы качественного анализа данных. *Социология: методология, методы, математическое моделирование (4М)*, 1, 14–31.
- Bakhtin, M. (1986). *Speech Genres and Other Late Essays*. University of Texas Press.
- Blommaert, J. (2005). *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge University Press.
- Camic, P. M., Rhodes, J. E., & Yardley, L. E. (2003). *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design*. American Psychological Association.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2011). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (eds), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (4th ed.; pp. 1–19). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Erzberger, C., & Prein, G. (1997). Triangulation: Validity and empirically-based hypothesis construction. *Quality and quantity*, 31(2), 141–154.
- Fairclough, N. (1992a). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- Fairclough, N. (1992b). Discourse and text: Linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse and Society*, 3, 193–217.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London; New York: Longman Group Limited.
- Flick, U. (2007). *Designing Qualitative Research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Guba, E G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 105–117). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hymes, D. (1996). *Ethnography, Linguistics, Narrative Inequality: Towards an Understanding of Voice*. London: Taylor and Francis.
- Kristeva, J. (1980). Word, Dialogue and the Novel, Desire. In *Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia Univ.
- Maxwell, J. A. (1992). Understanding and Validity in Qualitative Research. *Harvard Educational Review*, 62(3), 279–300.
- Maxwell, J. A. (2012). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/43220402>.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. London: SAGE Publications Ltd.
- Silverstein, M. (2003). Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language & Communication*, 23, 193–229.

Wetherell, M., & Potter, J. (2015). Discourse and Social Psychology, postmodernism, and capitalist collusion: An argument for more complex historiographies of psychology. *Theory & Psychology*, 25, 388–395.

Wodak, R., & Meyer, M. (2001). *Methods of critical discourse analysis*. London: SAGE Publications Ltd.

References

- Bakhtin, M. (1986). *Speech Genres and Other Late Essays*. University of Texas Press. (in English)
- Blommaert, J. (2005). *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge University Press. (in English)
- Camic, P. M., Rhodes, J. E., & Yardley, L. E. (2003). *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design*. American Psychological Association. (in English)
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage. (in English)
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2011). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (4th ed.; pp. 1–19). Thousand Oaks, CA: Sage. (in English)
- Epshteyn, M. N. (2001). *Filosofiya vozmozhnogo* [The philosophy of the possible]. St. Petersburg: Aleteyya.
- Erzberger, C., & Prein, G. (1997). Triangulation: Validity and empirically-based hypothesis construction. *Quality and quantity*, 31(2), 141–154. (in English)
- Fairclough, N. (1992a). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity. (in English)
- Fairclough, N. (1992b). Discourse and text: Linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse and Society*, 3, 193–217. (in English)
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London; New York: Longman Group Limited. (in English)
- Flick, U. (2007). *Designing Qualitative Research*. London: SAGE Publications Ltd. (in English)
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 105–117). Thousand Oaks, CA: Sage. (in English)
- Hymes, D. (1996). *Ethnography, Linguistics, Narrative Inequality: Towards an Understanding of Voice*. London: Taylor and Francis. (in English)
- Khoroshilov, D. A. (2012). *Kriterii validnosti kachestvennogo issledovaniya v sotsialnoy psikhologii* [Criteria for the validity of qualitative research in social psychology] (Ph.D. in Psychology: 19.00.05). Moscow. (in Russian)
- Kristeva, J. (1980). Word, Dialogue and the Novel, Desire. In *Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia Univ. (in English)
- Maxwell, J. A. (1992). Understanding and Validity in Qualitative Research. *Harvard Educational Review*, 62(3), 279–300. (in English)
- Maxwell, J. A. (2012). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/43220402>. (in English)
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. London: SAGE Publications Ltd. (in English)
- Silverstein, M. (2003). Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language & Communication*, 23, 193–229. (in English)
- Strause, A., & Korbin, Dzh. (2001). *Osnovy kachestvennogo issledovaniya: obosnovannaya teoriya, protsedury i tekhniki* [Fundamentals of Qualitative Research: Grounded Theory, Procedures, and Techniques]. Moscow: Editorial URSS. (in Russian)
- Tajfel, A. (1984). *Eksperimenty v vakuume. Sovremennaya zarubezhnaya sotsialnaya psikhologiya* [Experiments in a vacuum. Contemporary foreign social psychology]. Moscow: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta. (in Russian)

Wetherell, M., & Potter, J. (2015). Discourse and Social Psychology, postmodernism, and capitalist collusion: An argument for more complex historiographies of psychology. *Theory & Psychology*, 25, 388–395. (in English)

Wodak, R., & Meyer, M. (2001). *Methods of critical discourse analysis*. London: SAGE Publications Ltd. (in English)

Yadov, V. A. (1991). Strategii i metody kachestvennogo analiza dannykh [Strategies and methods for qualitative data analysis]. *Sotsiologiya: metodologiya, metody, matematicheskoye modelirovaniye (4M)*, 1, 14–31. (in Russian)

Yorgensen, M. V., & Fillips, L. Dzh. (2008). *Diskurs-analiz. Teoriya i metod* [Discourse analysis. Theory and method]. Moscow: Gumanitarnyy Tsentr. (in Russian)